

Repertoriul jurisprudenței

HOTĂRÂREA CURȚII (Camera a doua)

20 ianuarie 2016*

„Recurs — Concurență — Înțelegeri — Articolul 101 alineatul (1) TFUE — Piața transformatoarelor — Acord verbal de împărțire a piețelor («Gentlemen’s Agreement») — Restrângerea concurenței «prin obiect» — Bariere în calea intrării — Prezumție de participare la o înțelegere ilicită — Amenzi — Orientările privind calcularea cuantumului amenzilor (2006) — Punctul 18”

În cauza C-373/14 P,

având ca obiect un recurs formulat în temeiul articolului 56 din Statutul Curții de Justiție, introdus la 31 iulie 2014,

Toshiba Corporation, cu sediul în Tokyo (Japonia), reprezentată de J. MacLennan, solicitor, de A. Schulz, Rechtsanwalt, de J. Jourdan și de P. Berghe, avocats,

recurentă,

cealaltă parte din procedură fiind:

Comisia Europeană, reprezentată de F. Ronkes Agerbeek, de J. Norris-Usher și de K. Mojzesowicz, în calitate de agenți, cu domiciliul ales în Luxemburg,

pârâtă în primă instanță,

CURTEA (Camera a doua),

compusă din doamna R. Silva de Lapuerta, președintele Camerei întâi, îndeplinind funcția de președinte al Camerei a doua, și domnii J. L. da Cruz Vilaça (raportor), A. Arabadjiev, C. Lycourgos și J.-C. Bonichot, judecători,

avocat general: domnul M. Wathelet,

grefier: doamna L. Hewlett, administrator principal,

având în vedere procedura scrisă și în urma ședinței din 29 aprilie 2015,

după ascultarea concluziilor avocatului general în ședința din 25 iunie 2015,

pronunță prezenta

* Limba de procedură: engleza.

Hotărâre

- 1 Prin recursul formulat, Toshiba Corporation (denumită în continuare „Toshiba”) solicită anularea Hotărârii Tribunalului Uniunii Europene din 21 mai 2014, Toshiba/Comisia (T-519/09, EU:T:2014:263, denumită în continuare „hotărârea atacată”), prin care i s-a respins acțiunea având ca obiect anularea Deciziei C(2009) 7601 final a Comisiei Europene din 7 octombrie 2009 privind o procedură în temeiul articolului 81 CE (cazul COMP/39.129 – Transformatoare) (denumită în continuare „decizia în litigiu”).

Cadrul juridic

- 2 Articolul 23 alineatul (2) litera (a) din Regulamentul (CE) nr. 1/2003 al Consiliului din 16 decembrie 2002 privind punerea în aplicare a normelor de concurență prevăzute la articolele 81 [CE] și 82 [CE] (JO 2003, L 1, p. 1, Ediție specială, 08/vol. 1, p. 167) are următorul cuprins:

„Comisia poate aplica, prin decizie, amenzi asupra întreprinderilor și asociațiilor de întreprinderi atunci când, în mod intenționat sau din neglijență, acestea:

(a) încalcă articolul 81 [CE] sau articolul 82 [CE], [...]

[...]”

- 3 Punctul 4 din Orientările privind calcularea amenzilor aplicate în temeiul articolului 23 alineatul (2) litera (a) din Regulamentul (CE) nr. 1/2003 (JO 2006, C 210, p. 2, Ediție specială, 08/vol. 4, p. 264, denumite în continuare „Orientările din 2006”) prevede:

„[...] Amenzile trebuie fixate la un nivel suficient de disuasiv, nu numai pentru a sancționa întreprinderile în cauză (efect disuasiv specific), ci și pentru a descuraja alte întreprinderi să adopte sau să continue comportamente contrare articolului 81 [CE] sau 82 [CE] (efect disuasiv general).”

- 4 Punctul 13 din Orientările din 2006 prevede:

„Pentru a determina quantumul de bază al amenzii care urmează să fie aplicată, Comisia utilizează valoarea vânzărilor de bunuri sau servicii, realizate de întreprindere, care au legătură directă sau indirectă [...] cu încălcarea, în sectorul geografic relevant din teritoriul [Spațiului Economic European (SEE)]. Comisia utilizează în mod normal vânzările realizate de întreprindere în cursul ultimului an complet de participare a sa la încălcare [...].”

- 5 Potrivit punctului 18 din Orientările din 2006:

„Atunci când sfera geografică a unei încălcări depășește teritoriul [SEE] (de exemplu în cazul cartelurilor mondiale), este posibil ca vânzările relevante ale întreprinderii în interiorul SEE să nu reflecte în mod adecvat ponderea fiecărei întreprinderi în încălcare. Acesta poate fi, în special, cazul acordurilor mondiale de împărțire a pieței.

În astfel de circumstanțe, pentru a reflecta atât dimensiunea totală a vânzărilor relevante în SEE, cât și ponderea relativă a fiecărei întreprinderi în încălcare, Comisia poate estima valoarea totală a vânzărilor de bunuri sau servicii care au legătură cu încălcarea în sectorul geografic (mai mare decât SEE) în cauză, poate determina cota de vânzări a fiecărei întreprinderi participante la încălcare pe această piață și poate aplica această cotă vânzărilor totale ale aceluiași întreprinderi în interiorul SEE. Rezultatul se utilizează cu titlu de valoare a vânzărilor în scopul determinării quantumului de bază al amenzii.”

Istoricul cauzei și decizia în litigiu

- 6 Sectorul vizat în prezenta cauză este cel al transformatoarelor, al autotransformatoarelor și al bobinelor în derivație cu o gamă de tensiune mai mare sau egală cu 380 kV. Un transformator este un component electric important, a cărui funcție este de a reduce sau de a crește tensiunea într-un circuit electric.
- 7 Toshiba este o societate japoneză care își desfășoară activitatea în principal în trei domenii de activitate: produsele digitale, aparatele și componentele electronice, precum și sistemele de infrastructură.
- 8 În ceea ce privește activitățile acestei societăți în sectorul transformatoarelor, în perioada luată în considerare de Comisie în scopul investigației, și anume cea cuprinsă între 9 iunie 1999 și 15 mai 2003, trebuie să se distingă două etape. Între 9 iunie 1999 și 30 septembrie 2002, Toshiba și-a desfășurat activitatea în acest sector prin intermediul filialei sale Power System Co. Începând de la 1 octombrie 2002, activitatea reclamantei s-a desfășurat prin intermediul TM T&D, o întreprindere deținută în comun de Toshiba și de Mitsubishi Electric, în cadrul căreia aceste două întreprinderi și-au reunit producția de transformatoare.
- 9 La 30 septembrie 2008, Comisia a decis să inițieze o procedură privind piața transformatoarelor. Comunicarea privind obiecțiunile a fost adoptată la 20 noiembrie 2008. Toshiba a răspuns la aceasta la 19 ianuarie 2009. La 17 februarie 2009 a avut loc audierea.
- 10 Prin decizia în litigiu, Comisia a constatat că Toshiba a participat, în perioada 9 iunie 1999-15 mai 2003, la o înțelegere ilicită care acoperea întreg teritoriul SEE și Japonia. Această înțelegere consta într-un acord încheiat verbal între, pe de o parte, producătorii de transformatoare europeni și, pe de altă parte, producătorii japonezi, având ca obiect respectarea piețelor de pe teritoriile fiecăruia dintre aceste două grupuri de producători de transformatoare prin abținerea de la efectuarea de vânzări pe piețele respective (denumit în continuare „gentlemen’s agreement”).
- 11 Comisia a calificat acest gentlemen’s agreement drept „restrângere a concurenței prin obiect”. În considerentele (165)-(169) din decizia în litigiu, această instituție a examinat, iar ulterior a respins, argumentul anumitor întreprinderi vizate de procedura în cauză potrivit căruia înțelegerea nu avea efect asupra concurenței întrucât producătorii japonezi și europeni nu erau concurenți din cauza barierelor insurmontabile la intrarea pe piața SEE.
- 12 În ceea ce privește organizarea instituită prin gentlemen’s agreement, Comisia a arătat că fiecare grup de producători trebuia să numească o întreprindere cu rol de secretar. Aceasta a constatat de asemenea că acordul de împărțire a piețelor era completat de un al doilea acord, privind notificarea către secretarul fiecărui grup a cererilor de ofertă care proveneau din teritoriul celuilalt grup, cu scopul de a fi reatribuite.
- 13 Pe de altă parte, Comisia a reținut că, în perioada relevantă, și anume cea cuprinsă între 9 iunie 1999 și 15 mai 2003, întreprinderile s-au întâlnit o dată sau de două ori pe an. Aceste reuniuni s-au desfășurat la Malaga (Spania) între 9 și 11 iunie 1999, la Singapore la 29 mai 2000, la Barcelona (Spania) între 29 octombrie și 1 noiembrie 2000, la Lisabona (Portugalia) la 29 și 30 mai 2001, la Tokyo la 18 și 19 februarie 2002, la Viena (Austria) la 26 și 27 septembrie 2002 (denumită în continuare „reuniunea de la Viena”) și la Zürich (Elveția) la 15 și 16 mai 2003 (denumită în continuare „reuniunea de la Zürich”). Potrivit Comisiei, aceste reuniuni aveau ca obiect în special confirmarea gentlemen’s agreementului.

- 14 Având în vedere toate aceste considerații, Comisia a constatat că Toshiba a încălcat articolul 81 CE și articolul 53 din Acordul privind Spațiul Economic European (JO 1994, L 1, p. 3) și, în consecință a aplicat acestei societăți o amendă în cuantum de 13,2 milioane de euro. TM T&D și Mitsubishi Electric nu au fost vizate de decizia în litigiu.

Procedura în fața Tribunalului și hotărârea atacată

- 15 Prin cererea introductivă depusă la grefa Tribunalului la 23 decembrie 2009, Toshiba a introdus o acțiune în anulare împotriva deciziei în litigiu, invocând patru motive.
- 16 Întrucât a înlăturat toate aceste motive, Tribunalul a declarat acțiunea nefondată în totalitate.

Concluziile părților în fața Curții

- 17 Toshiba solicită Curții:
- cu titlu principal, anularea hotărârii atacate, precum și a deciziei în litigiu;
 - cu titlu subsidiar, trimiterea cauzei spre rejudecare la Tribunal și
 - obligarea Comisiei la plata cheltuielilor de judecată efectuate în primă instanță și în recurs.
- 18 Comisia solicită Curții:
- respingerea recursului și
 - obligarea Toshiba la plata cheltuielilor de judecată.

Cu privire la recurs

Cu privire la primul motiv

Argumentația părților

- 19 Prin intermediul primului motiv, care vizează punctele 230 și 231 din hotărârea atacată, Toshiba susține că Tribunalul a săvârșit o eroare de drept prin faptul că a calificat gentlemen's agreementul drept „restrângere a concurenței prin obiect”, întemeindu-se în această privință pe raportul de concurență potențială care există între producătorii japonezi și cei europeni. Or, întrucât părțile la înțelegere nu erau concurenți potențiali, Tribunalul nu ar fi putut să concluzioneze în sensul existenței unei restrângeri a concurenței prin obiect. Potrivit Toshiba, Tribunalul a dedus în mod eronat existența unui astfel de raport de concurență potențială, în primul rând, din lipsa unor bariere insurmontabile la intrarea pe piața SEE și, în al doilea rând, din însăși existența gentlemen's agreementului.
- 20 În ceea ce privește lipsa unor bariere insurmontabile la intrarea pe piața SEE, Toshiba arată că acest criteriu nu este adecvat pentru a dovedi existența unui raport de concurență potențială între fabricanții japonezi și cei europeni. În acest scop, Tribunalul ar fi trebuit să demonstreze, în speță, că producătorii japonezi aveau posibilități reale și concrete de a intra pe piața SEE și că o astfel de

intrare constituia o strategie viabilă din punct de vedere economic pentru aceștia. Or, în speță, caracteristicile și funcționarea pieței transformatoarelor făcea ca orice intrare pe piața SEE să fie neviabilă din punct de vedere economic.

- 21 În ceea ce privește gentlemen's agreementul, Toshiba consideră că Tribunalul, întemeindu-se pe existența sa ca probă a unei concurențe potențiale între fabricanții japonezi și cei europeni, a stabilit o prezumție irefragabilă potrivit căreia, în cazul în care două întreprinderi încheie orice fel de acord, ele sunt considerate în mod automat concurenți potențiali, dispensând astfel Comisia de sarcina probei referitoare la acest aspect.
- 22 Comisia consideră că argumentele recurente trebuie să fie respinse ca nefondate.

Aprecierea Curții

- 23 La punctul 228 din hotărârea atacată, Tribunalul a constatat că Comisia a reținut în mod întemeiat că un acord precum gentlemen's agreementul, în calitate de acord de împărțire a pieței, trebuia să fie calificat drept „restrângere prin obiect”.
- 24 În această privință, trebuie amintit că, pentru a intra sub incidența interdicției prevăzute la articolul 101 alineatul (1) TFUE, un acord trebuie să aibă „ca obiect sau efect” împiedicarea, restrângerea sau denaturarea concurenței în cadrul pieței interne. Potrivit unei jurisprudențe constante a Curții ulterioară pronunțării Hotărârii LTM (56/65, EU:C:1966:38), caracterul alternativ al acestei condiții, indicat prin utilizarea conjuncției „sau”, conduce mai întâi la necesitatea de a analiza însuși obiectul acordului (Hotărârea ING Pensii, C-172/14, EU:C:2015:484, punctul 30).
- 25 Așadar, atunci când obiectul anticoncurențial al unui acord este dovedit, nu este necesar să se stabilească efectele sale asupra concurenței (a se vedea în acest sens Hotărârea T-Mobile Netherlands și alții, C-8/08, EU:C:2009:343, punctele 28 și 30, și Hotărârea GlaxoSmithKline Services și alții/Comisia și alții C-501/06 P, C-513/06 P, C-515/06 P și C-519/06 P, EU:C:2009:610, punctul 55).
- 26 În ceea ce privește calificarea unei practici drept restrângere prin obiect, din jurisprudența Curții reiese că anumite tipuri de coordonare între întreprinderi indică un grad suficient de nocivitate pentru concurență pentru a se putea considera că examinarea efectelor acestora nu este necesară (Hotărârea ING Pensii, C-172/14, EU:C:2015:484, punctul 31). Această jurisprudență se întemeiază pe împrejurarea că anumite forme de coordonare între întreprinderi pot fi considerate, prin însăși natura lor, ca fiind dăunătoare pentru buna funcționare a concurenței (Hotărârea CB/Comisia, C-67/13 P, EU:C:2014:2204, punctul 50).
- 27 Jurisprudența Curții este de asemenea stabilită în sensul că, pentru a aprecia dacă un acord între întreprinderi prezintă un grad suficient de nocivitate pentru a putea fi considerat o „restrângere a concurenței prin obiect”, în sensul articolului 101 alineatul (1) TFUE, trebuie analizate cuprinsul dispozițiilor acestuia, obiectivele pe care urmărește să le atingă, precum și contextul economic și juridic în care acesta se înscrie (Hotărârea ING Pensii, C-172/14, EU:C:2015:484, punctul 33).
- 28 Curtea a statuat astfel deja că acordurile privind împărțirea piețelor constituie încălcări deosebit de grave ale concurenței (a se vedea în acest sens Hotărârea Solvay Solexis/Comisia, C-449/11 P, EU:C:2013:802, punctul 82, și Hotărârea YKK și alții/Comisia, C-408/12 P, EU:C:2014:2153, punctul 26). Curtea a considerat de asemenea că acordurile care privesc împărțirea piețelor au ca obiect restrângerea concurenței prin ele însele și aparțin unei categorii de acorduri expres interzise prin articolul 101 alineatul (1) TFUE, un astfel de obiect neputând să fie justificat prin intermediul unei analize a contextului economic în care se încadrează comportamentul anticoncurențial în cauză (Hotărârea Siemens și alții/Comisia, C-239/11 P, C-489/11 P și C-498/11 P, EU:C:2013:866, punctul 218).

- 29 În ceea ce privește astfel de acorduri, analiza contextului economic și juridic în care se încadrează practica poate astfel să se limiteze la ceea ce este strict necesar pentru a concluziona că există o restrângere a concurenței prin obiect.
- 30 În speță, Toshiba susține că Tribunalul a săvârșit o eroare de drept prin faptul că a calificat gentlemen's agreementul drept „restrângere a concurenței prin obiect” fără a verifica în prealabil dacă eventuala intrare pe piața SEE reprezenta pentru producătorii japonezi o strategie viabilă din punct de vedere economic.
- 31 În această privință, trebuie amintit că Tribunalul a examinat argumentul invocat de Toshiba potrivit căruia gentlemen's agreementul nu era de natură să restrângă concurența în cadrul SEE din cauza faptului că producătorii europeni și japonezi nu erau concurenți pe piața europeană. În acest context, Tribunalul a constatat, pe de o parte, la punctul 230 din hotărârea atacată, că, întrucât articolul 101 TFUE vizează și concurența potențială, gentlemen's agreementul era susceptibil să restrângă concurența, cu excepția situației în care existau bariere insurmontabile la intrarea pe piața europeană care excludeau orice concurență potențială din partea producătorilor japonezi.
- 32 Pe de altă parte, la punctele 232 și 233 din hotărârea atacată, Tribunalul a considerat că aceste bariere nu puteau fi calificate drept insurmontabile, aspect care era demonstrat de împrejurarea că Hitachi acceptase proiecte care proveneau de la clienți situați în Europa.
- 33 Tribunalul a considerat de asemenea, la punctul 231 din hotărârea atacată, că gentlemen's agreementul reprezenta un „indiciu puternic [cu privire la] existența unui raport concurențial” între cele două categorii de producători, ceea ce constituie, după cum arată avocatul general la punctul 100 din concluzii, un element al contextului economic și juridic relevant.
- 34 Or, analiza pe care Tribunalul a efectuat-o astfel este conformă cu criteriile enunțate la punctele 24-29 din prezenta hotărâre în scopul de a dovedi caracterul de restrângere prin obiect al unei încălcări a articolului 101 alineatul (1) TFUE, fără a fi necesară o analiză mai detaliată a contextului economic și juridic relevant.
- 35 În orice caz, este necesar să se constate că, în măsura în care Toshiba susține că Tribunalul a considerat în mod eronat că barierele la intrarea pe piața europeană nu erau insurmontabile și că, în consecință, exista o concurență potențială între producătorii europeni și japonezi pe aceeași piață, asemenea argumente critică aprecierea faptelor efectuată de Tribunal, care, în lipsa unei denaturări vădite a acestora și sub rezerva analizei care urmează să fie realizată în cadrul celui de al doilea motiv din prezenta hotărâre, nu este supusă controlului Curții sesizate în cadrul unui recurs.
- 36 În consecință, primul motiv invocat de Toshiba trebuie respins.

Cu privire la al doilea motiv

Argumentațiile părților

- 37 Prin intermediul celui de al doilea motiv, îndreptat împotriva considerațiilor Tribunalului care figurează la punctul 233 din hotărârea atacată, Toshiba susține că acesta a denaturat conținutul scrisorii Hitachi. Astfel, potrivit Toshiba, deși Hitachi s-a limitat la a prezenta o declarație generală prin care nu mai contesta existența gentlemen's agreementului, Tribunalul a dedus din aceasta că societatea respectivă recunoștea faptul că a acceptat trei proiecte care proveneau de la clienți europeni ai transformatoarelor sale.

38 Fără o asemenea denaturare a sensului scrisorii Hitachi, Tribunalul nu ar fi putut să concluzioneze că barierele la intrarea pe piața SEE nu erau insurmontabile, astfel încât în speță nu s-ar fi putut dovedi existența unei încălcări a articolului 101 alineatul (1) TFUE.

39 Comisia solicită respingerea acestui motiv.

Aprecierea Curții

40 Trebuie amintit că, potrivit unei jurisprudențe constante a Curții, Tribunalul este singurul competent să constate și să se pronunțe asupra situației de fapt și, în principiu, să examineze probele pe care le reține în susținerea acesteia. Astfel, din moment ce aceste probe au fost obținute în mod legal și au fost respectate principiile generale ale dreptului, precum și normele de procedură aplicabile în materie de sarcină a probei și de administrare a probelor, numai Tribunalul are competența de a aprecia valoarea care trebuie să fie atribuită elementelor care i-au fost prezentate. Această apreciere nu constituie, așadar, cu excepția cazului denaturării acestor elemente, o chestiune de drept supusă ca atare controlului Curții.

41 Pentru a putea fi cenzurată de Curte, o denaturare trebuie să reiasă în mod evident din înscrisurile din dosar, fără a fi necesară o nouă apreciere a faptelor și a probelor.

42 După cum arată avocatul general la punctul 108 din concluzii, din analiza scrisorii Hitachi nu reiese că Tribunalul a denaturat elementele de fapt relevante care rezultă din aceasta.

43 Astfel, prin scrisoarea sa, Hitachi nu se limitează să renunțe la orice contestație privind existența gentlemen's agreementului, după cum susține Toshiba. Dimpotrivă, din formularea scrisorii Hitachi rezultă că această societate accepta „concluziile [Comisiei] privind existența și conținutul gentlemen's agreementului, așa cum erau prezentate în comunicarea privind obiecțiunile”. Or, este necesar să se arate, așa cum procedează avocatul general la același punct 108 din concluzii, că problema acceptării de către Hitachi a trei contracte în SEE fusese deja invocată în comunicarea privind obiecțiunile.

44 Rezultă de aici că interpretarea reținută de Tribunal la punctul 233 din hotărârea atacată nu decurge nicidecum dintr-o denaturare vădită a scrisorii Hitachi.

45 În orice caz, chiar presupunând că Tribunalul ar fi denaturat conținutul scrisorii Hitachi, acest lucru nu ar putea repune în discuție concluzia potrivit căreia Comisia a demonstrat corespunzător cerințelor legale că barierele la intrarea pe piața europeană nu erau insurmontabile.

46 Astfel, această concluzie nu se întemeiază în mod exclusiv pe declarațiile Hitachi, menționate la punctul 37 din prezenta hotărâre, ci și pe alte elemente. Așadar, pe de o parte, Tribunalul a indicat, la punctul 225 din hotărârea atacată, că Comisia a prezentat, la alineatul 168 din decizia în litigiu, motivele pentru care barierele la intrarea pe piață nu erau insurmontabile, și anume, pe de o parte, că întreprinderea coreeană Hyundai intrase recent pe piața europeană și, pe de altă parte, că producătorii japonezi înregistraseră vânzări considerabile în Statele Unite și că întreprinderile vizate nu prezentaseră nicio probă care să dovedească faptul că barierele la intrarea pe piața americană erau foarte diferite de cele la intrarea pe piața europeană. Aceste constatări nu au fost contestate de recurentă în cadrul prezentului recurs.

47 Pe de altă parte, la punctul 231 din hotărârea atacată, Tribunalul a statuat că însăși existența gentlemen's agreementului constituia un argument care pune serios în discuție plauzibilitatea tezei susținute de recurentă potrivit căreia barierele la intrarea pe piața europeană erau insurmontabile. Astfel, după cum în mod întemeiat a subliniat Tribunalul la același punct, este puțin probabil că producătorii japonezi și europeni ar fi încheiat un acord de împărțire a pieței dacă nu s-ar fi considerat cel puțin concurenți potențiali.

48 Având în vedere aceste considerații, al doilea motiv trebuie respins.

Cu privire la al treilea motiv

Argumentația părților

- 49 Cel de al treilea motiv este împărțit în trei aspecte. Prin intermediul primului aspect, Toshiba susține, pe de o parte, că hotărârea atacată se întemeiază pe o motivare contradictorie în ceea ce privește analiza participării sale la înțelegere și, pe de altă parte, că Tribunalul a procedat la o denaturare a elementelor de probă pe care le-a utilizat în acest context, și anume procesul-verbal al reuniunii de la Viena, nota internă care emană de la M. M., care ține de societatea Fuji, și nota explicativă a acestei reuniuni întocmită de Fuji (denumite în continuare, împreună, „documentele în litigiu”). Potrivit Toshiba, deși, la punctul 208 din hotărârea atacată, Tribunalul a constatat în mod întemeiat că recurenta renunțase, la reuniunea de la Viena, să participe la viitoarele reuniuni ca urmare a creării TM T&D, acesta a statuat totuși, la punctele 209 și 211 din hotărârea respectivă, că participarea Toshiba la gentlemen’s agreement rămânea îndoielnică, depinzând de aspectul dacă TM T&D urma sau nu urma să fie parte la acesta. Tribunalul s-ar fi contrazis, așadar, întrucât singurul element care rămânea neclarificat după reuniunea de la Viena nu era participarea Toshiba în calitate de întreprindere individuală, ci participarea TM T&D la viitoarele reuniuni și la gentlemen’s agreement.
- 50 Al doilea aspect, care privește în esență considerațiile care figurează la punctele 213, 218 și 220 din hotărârea atacată, se întemeiază pe o aplicare pretins eronată de către Tribunal a criteriului „distanțării publice”, întrucât această instanță s-ar fi întemeiat pe faptul că gentlemen’s agreementul a fost confirmat în cadrul reuniunii de la Viena pentru a exclude orice posibilitate ca Toshiba să se fi distanțat public de acest acord la reuniunea respectivă. Tribunalul ar fi trebuit, dimpotrivă, să deducă din faptul că această societate nu a luat parte la reuniunea de la Zürich că Toshiba renunțase să participe la înțelegere începând de la reuniunea de la Viena.
- 51 Prin intermediul celui de al treilea aspect, Toshiba reproșează Tribunalului o încălcare a principiului răspunderii personale, întrucât această instanță a considerat că recurenta continuase să participe la înțelegere chiar și după crearea TM T&D, în condițiile în care după înființarea acesteia Toshiba ar fi ieșit de pe piața în cauză. În această privință, Toshiba contestă în special constatările Tribunalului care figurează la punctele 218-221 din hotărârea atacată, întrucât această instanță ar fi săvârșit o eroare atunci când a afirmat în esență că participarea recurente la încălcare până la reuniunea de la Zürich decurgea din faptul că „a lăsat ceilalți participanți să creadă că ea sau TM T&D participa în continuare la gentlemen’s agreement”, fără a efectua o verificare concretă a prezenței Toshiba la această reuniune.
- 52 Comisia apreciază că acest motiv trebuie respins.

Aprecierea Curții

– Cu privire la primul aspect al celui de al treilea motiv

- 53 În ceea ce privește, în primul rând, critica invocată de Toshiba în cadrul primului aspect al celui de al treilea motiv, întemeiată pe o motivare contradictorie, este necesar să se constate că aceasta se bazează pe o lectură eronată a hotărârii atacate.
- 54 La punctul 208 din hotărârea atacată, Tribunalul a admis, desigur, pe baza documentelor în litigiu, că participarea individuală a Toshiba la gentlemen’s agreement după reuniunea de la Viena urma încă să fie decisă, din cauza înființării TM T&D. La punctul 209 din hotărârea respectivă, Tribunalul a constatat în această privință că documentele în litigiu permiteau să se deducă că la sfârșitul reuniunii

de la Viena existau „îndoieli cu privire la participarea viitoare a reclamantei la gentlemen's agreement și cu privire la continuarea acestuia și [...] [că] urma să aibă loc o viitoare reuniune în cursul căreia trebuia să fie discutată această chestiune”.

- 55 Cu toate acestea, pe de o parte, astfel cum reiese din însuși cuprinsul punctului 208, întreprinderile participante la înțelegere considerau că nu mai exista interesul de a menține gentlemen's agreementul fără participarea recurentei. Pe de altă parte, Tribunalul a putut să constate, la punctul 211 din hotărârea atacată, că gentlemen's agreementul și regulile de notificare a proiectelor care intrau sub incidența acestei înțelegeri au fost confirmate de participanții la reuniunea de la Viena.
- 56 Din considerațiile care precedă rezultă că, fără să se contrazică, Tribunalul a decis în esență, la punctul 213 din hotărârea atacată, că din documentele în litigiu nu se putea deduce că intenția Toshiba de a se distanța de gentlemen's agreement a fost dovedită începând cu reuniunea de la Viena și a fost înțeleasă în mod clar de ceilalți participanți la această reuniune, cu atât mai mult cu cât tot din aceste documente reieșea că prelungirea înțelegerii nu ar fi prezentat niciun interes, ținând seama de importanța pe care părțile o acordau participării Toshiba la această înțelegere. În consecință, primul aspect al celui de al treilea motiv trebuie respins în măsura în care vizează o motivare contradictorie.
- 57 În ceea ce privește, în al doilea rând, argumentul referitor la o denaturare de către Tribunal a conținutului documentelor în litigiu, din acestea nu rezultă în niciun mod că Toshiba ar fi părăsit gentlemen's agreementul începând cu reuniunea de la Viena. Astfel, după cum a constatat avocatul general la punctele 119-121 din concluzii, reiese, pe de o parte, din nota internă referitoare la reuniunea de la Viena, care emană de la M. M., care ține de societatea Fuji, că participarea Toshiba la reuniunile ulterioare creării TM T&D urma încă să fie decisă. Este adevărat că din nota explicativă întocmită de societatea Fuji cu privire la această reuniune reiese că „posibilitatea ca Toshiba să asiste la reuniuni după înființarea TM T&D (în condițiile în care Mitsubishi nu asista) a fost respinsă de Toshiba”. Cu toate acestea, în nota menționată se precizează de asemenea că, „întrucât Mitsubishi nu mai participă la aceste reuniuni, ar trebui adoptată o decizie pentru a se stabili dacă TM T&D va fi autorizată să participe la reuniunile respective”.
- 58 Pe de altă parte, din procesul-verbal al reuniunii de la Viena reiese cu claritate că chestiunea participării Toshiba la viitoarele reuniuni urma să fie decisă „relativ repede” și că această problemă urma să reprezinte aspectul principal al următoarei reuniuni. Astfel, nu se poate considera că Tribunalul a denaturat elementele de probă aflate la dispoziția sa.
- 59 Prin urmare, nu se poate considera că motivele Tribunalului sunt contradictorii sau că acesta a denaturat elementele de probă aflate la dispoziția sa. Având în vedere considerațiile care precedă, primul aspect al celui de al treilea motiv trebuie să fie respins.

– Cu privire la al doilea aspect al celui de al treilea motiv

- 60 Prin intermediul celui de al doilea aspect invocat în susținerea celui de al treilea motiv, Toshiba reproșează în esență Tribunalului că nu a concluzionat în sensul distanțării sale de gentlemen's agreement la reuniunea de la Viena, în pofida declarațiilor pe care le făcuse în cadrul acestei reuniuni și a faptului că această societate nu participase la reuniunea de la Zürich.
- 61 În această privință, trebuie amintit că este suficient să se demonstreze de către Comisie că întreprinderea în cauză a participat la reuniuni în cursul cărora au fost încheiate acorduri de natură anticoncurențială, fără să se fi opus în mod vădit, pentru a dovedi în mod corespunzător participarea întreprinderii respective la înțelegere. Atunci când participarea la asemenea reuniuni a fost stabilită, această întreprindere are obligația să prezinte indicii de natură să demonstreze că participarea sa la acele reuniuni era lipsită de orice spirit anticoncurențial, dovedind astfel că le comunicase

concurenților săi că participa la acele reuniuni având o optică diferită de a acestora (Hotărârea Aalborg Portland și alții/Comisia, C-204/00 P, C-205/00 P, C-211/00 P, C-213/00 P, C-217/00 P și C-219/00 P, EU:C:2004:6, punctul 81).

62 Pentru a aprecia dacă o întreprindere s-a distanțat efectiv, percepția pe care o au ceilalți participanți la o înțelegere cu privire la intenția întreprinderii în cauză este determinantă pentru a aprecia dacă aceasta din urmă a înțeles să se distanțeze de acordul ilicit (Hotărârea Archer Daniels Midland/Comisia, C-510/06 P, EU:C:2009:166, punctul 120).

63 În acest context, este necesar să se arate că noțiunea „distanțare publică” transpune o situație de fapt a cărei existență este constatată de Tribunal, de la caz la caz, ținând seama de o serie de coincidențe și de indicii care i-au fost prezentate și ca urmare a unei evaluări globale a tuturor probelor și indicilor relevante. Din moment ce aceste probe au fost obținute în mod legal și au fost respectate principiile generale ale dreptului, precum și normele de procedură aplicabile în materie de sarcină a probei și de administrare a probelor, numai Tribunalul are competența de a aprecia valoarea care trebuie să fie atribuită elementelor care i-au fost prezentate. Această apreciere nu constituie, așadar, cu excepția cazului denaturării acestor elemente, o chestiune de drept supusă ca atare controlului Curții (a se vedea în acest sens Hotărârea Comap/Comisia, C-290/11 P, EU:C:2012:271, punctul 71).

64 În speță, trebuie constatat că, la punctul 208 din hotărârea atacată, Tribunalul a admis mai întâi, întemeindu-se pe analiza documentelor în litigiu, că existau îndoieli privind participarea Toshiba la încălcarea după reuniunea de la Viena și că părțile la înțelegere nu aveau interes în a menține gentlemen's agreementul fără participarea recurentei.

65 Apoi, la punctul 209 din hotărârea atacată, Tribunalul a dedus din documentele în litigiu că problema participării viitoare a Toshiba la înțelegere și menținerea acesteia urma să fie discutată în cursul unei viitoare reuniuni.

66 În sfârșit, la punctul 211 din hotărârea atacată, Tribunalul a constatat că din documentele în litigiu reieșea că întreprinderile participante la reuniunea de la Viena, dintre care Toshiba, confirmaseră gentlemen's agreementul și regulile de notificare a proiectelor care intrau sub incidența acestei înțelegeri.

67 Pe baza aprecierii elementelor de probă și astfel cum s-a amintit deja la punctul 56 din prezenta hotărâre, Tribunalul a concluzionat, așadar, la punctul 213 din hotărârea atacată, că Toshiba nu se distanțase definitiv de înțelegere în cadrul reuniunii de la Viena, ținând seama în special de confirmarea regulilor de notificare a proiectelor prevăzute de gentlemen's agreement.

68 Prin urmare, este necesar să se considere că, prin intermediul celui de al doilea aspect al celui de al treilea motiv, Toshiba urmărește în esență să invite Curtea să substituie aprecierea elementelor de probă cu realizată de Tribunal în hotărârea atacată cu propria apreciere.

69 În consecință, și în măsura în care, astfel cum s-a arătat la punctul 58 din prezenta hotărâre, examinarea documentelor în litigiu nu indică nicio denaturare vădită, al doilea aspect al celui de al treilea motiv trebuie respins.

– Cu privire la al treilea aspect al celui de al treilea motiv

70 Prin intermediul celui de al treilea aspect al celui de al treilea motiv, Toshiba susține în esență că, prin faptul că a concluzionat în sensul participării sale la gentlemen's agreement în perioada cuprinsă între reuniunea de la Viena și cea de la Zürich, fără a verifica dacă recurenta participase efectiv la această reuniune, Tribunalul a încălcat principiul răspunderii personale.

- 71 În această privință, trebuie amintit că participarea unei întreprinderi la o reuniune având un obiect anticoncurențial creează o prezumție privind caracterul ilicit al acestei participări, prezumție pe care această întreprindere trebuie să o răstoarne prin proba unei distanțări publice, care trebuie să fie percepută ca atare de ceilalți participanți la înțelegere (Hotărârea Total Marketing Services/Comisia, C-634/13 P, EU:C:2015:614, punctul 21).
- 72 În speță, trebuie arătat că Tribunalul, la punctul 218 din hotărârea atacată, a constatat că criticile recurente care vizau să demonstreze neparticiparea sa la înțelegere până la reuniunea de la Zürich erau inoperante.
- 73 Pentru a ajunge la această concluzie, Tribunalul s-a întemeiat, făcând trimitere la aprecierea sa referitoare la punctele 205-214 din hotărârea atacată, pe împrejurarea că Toshiba nu se distanțase de înțelegere la reuniunea de la Viena și că, în cursul acestei reuniuni, s-a convenit între participanți să se discute în cadrul reuniunii următoare, și anume reuniunea de la Zürich din 15 și din 16 mai 2003, despre viitoarea participare a recurente la gentlemen's agreement.
- 74 Această constatare este decisivă, întrucât, astfel cum reiese din cuprinsul punctului 66 din prezenta hotărâre, în cadrul reuniunii de la Viena, participanții la aceasta, inclusiv Toshiba, au confirmat gentlemen's agreementul, precum și regulile de notificare a proiectelor care intrau sub incidența acestei înțelegeri.
- 75 În aceste condiții, trebuie constatat că Tribunalul nu a săvârșit nicio eroare de drept prin faptul că a considerat că participarea recurente la reuniunea de la Zürich era lipsită de relevanță pentru a concluziona în sensul menținerii participării sale la înțelegere până la această reuniune.
- 76 În consecință, al treilea aspect al celui de al treilea motiv trebuie respins.
- 77 Prin urmare, al treilea motiv trebuie respins în totalitate.

Cu privire la al patrulea motiv

Argumentațiile părților

- 78 Prin intermediul celui de al patrulea motiv, referitor la stabilirea quantumului de bază al amenzii, Toshiba susține că Tribunalul nu a aplicat corect punctul 18 din Orientările din 2006, în special în ceea ce privește noțiunea „sectorul geografic (mai mare decât SEE) în cauză”. Astfel, în timp ce înțelegerea privea doar teritoriile SEE și Japoniei, Tribunalul ar fi ținut seama, pentru a reflecta în mod adecvat ponderea părților în cadrul încălcării, de cotele de piață mondiale ale producătorilor de transformatoare. În schimb, întrucât înțelegerea ilicită avea drept scop protejarea piețelor SEE și Japoniei, Toshiba consideră în esență că Tribunalul ar fi trebuit să ia în considerare numai cotele de piață de pe aceste teritorii pentru a calcula quantumul de bază al amenzii.
- 79 Contrar considerațiilor dezvoltate de Tribunal la punctul 276 din hotărârea atacată, luarea în considerare a cotelor de piață la nivel mondial nu și-ar fi găsit justificarea decât în absența unor bariere la intrarea pe piața SEE. Astfel, în prezența unor asemenea bariere, situație care s-ar regăsi în speță, producătorii japonezi nu pot realiza pe acest teritoriu cote de piață echivalente cu cele deținute la nivel mondial.
- 80 Toshiba susține de asemenea că, întrucât fiecare piață geografică are propriile particularități, Tribunalul a săvârșit o eroare prin faptul că a considerat, la punctul 288 din hotărârea atacată, că metoda adoptată era de natură să țină seama de „eventualele bariere la intrare care puteau exista în diferitele segmente geografice ale pieței mondiale”.

81 Comisia solicită respingerea prezentului motiv.

Aprecierea Curții

- 82 Prin intermediul celui de al patrulea motiv, Toshiba invocă în esență o interpretare eronată a punctului 18 Orientările din 2006, întrucât Tribunalul a confirmat analiza Comisiei potrivit căreia, în speță, „sectorul geografic (mai mare decât SEE) în cauză” prevăzut de această dispoziție putea să se extindă nu numai la teritoriile SEE și Japoniei, ci și la întreaga lume.
- 83 Este necesar să se arate, în primul rând, că Orientările din 2006 au fost adoptate de Comisie, în cadrul aplicării amenzilor impuse în temeiul articolului 23 alineatul (2) litera (a) din Regulamentul (CE) nr. 1/2003, pentru a asigura transparența și caracterul obiectiv al deciziilor sale. Această dispoziție urmărește printre altele să asigure amenzii un caracter disuasiv suficient, care justifică luarea în considerare a puterii economice a întreprinderii în cauză (Hotărârea Dole Food și Dole Fresh Fruit Europe/Comisia, C-286/13 P, EU:C:2015:184, punctul 142). Astfel, garantarea acestui efect disuasiv suficient al amenzii, amintit la punctul 4 din Orientările din 2006, este ceea ce justifică luarea în considerare a capacității financiare a întreprinderii sancționate (a se vedea în acest sens Hotărârea YKK și alții/Comisia, C-408/12 P, EU:C:2014:2153, punctul 85, precum și Hotărârea Dole Food și Dole Fresh Fruit Europe/Comisia, C-286/13 P, EU:C:2015:184, punctul 143).
- 84 Prin urmare, Comisia trebuie să examineze, în fiecare caz și având în vedere contextul acestuia, precum și obiectivele urmărite prin regimul de sancțiuni instituit prin Regulamentul nr. 1/2003, consecințele urmărite asupra întreprinderii vizate, ținând seama de cifra de afaceri care reflectă situația economică reală a acesteia în perioada în care a fost săvârșită încălcarea (a se vedea Hotărârea Dole Food și Dole Fresh Fruit Europe/Comisia, C-286/13 P, EU:C:2015:184, punctul 144).
- 85 În al doilea rând, trebuie amintit că punctul 13 din Orientările din 2006, referitor la încălcările a căror întindere geografică nu o depășește pe cea a SEE, prevede că valoarea vânzărilor care trebuie utilizată pentru a stabili cuantumul de bază al amenzii care urmează să fie aplicată este valoarea vânzărilor de bunuri sau servicii, realizate de întreprindere, care au legătură cu încălcarea. Acest punct are drept obiectiv să rețină ca punct de plecare pentru calculul amenzii aplicate unei întreprinderi un quantum care reflectă importanța economică a încălcării și ponderea relativă a întreprinderii respective în cadrul acesteia (a se vedea în acest sens Hotărârea Dole Food și Dole Fresh Fruit Europe/Comisia, C-286/13 P, EU:C:2015:184, punctul 148).
- 86 De asemenea, punctul 18 din Orientările din 2006, atunci când derogă de la delimitarea sectorului geografic menționat la punctul 13 din aceleași orientări, urmărește obiectivul de a reflecta în modul cel mai adecvat posibil ponderea și puterea economică a întreprinderii în cauză în cadrul încălcării, pentru a asigura amenzii un caracter suficient de disuasiv.
- 87 În speță, o interpretare a noțiunii „sector geografic (mai mare decât SEE) în cauză” care ar lua în considerare doar teritoriile vizate de înțelegerea ilicită ar fi contrară obiectivului prevăzut la punctul 18 din Orientările din 2006, precum și de altfel la articolul 23 alineatul (2) litera (a) din Regulamentul nr. 1/2003.
- 88 Astfel, după cum a susținut Comisia în memoriul în răspuns, dacă s-ar fi luat în considerare numai vânzările în SEE, Toshiba ar fi fost scutită de orice amendă, întrucât această societate nu a realizat vânzări în SEE în cursul anului de referință utilizat de Comisie. În plus, chiar dacă vânzările în Japonia ar fi fost luate în considerare, o asemenea abordare nu ar fi ținut seama de faptul că părțile la gentlemen's agreement sunt producători de transformatoare care își desfășoară activitatea la nivel mondial. Astfel, după cum a arătat Tribunalul la punctul 275 din hotărârea atacată, „gentlemen's agreementul avea drept rezultat faptul că potențialul concurențial mondial al întreprinderilor vizate nu

fusese utilizat în beneficiul pieței SEE”. Prin urmare, faptul de a limita sectorul geografic în cauză la aceste două teritorii nu ar fi reflectat în mod adecvat ponderea întreprinderii în cadrul înțelegerii și nu ar fi asigurat caracterul disuasiv al amenzii.

- 89 Trebuie subliniat de asemenea că, astfel cum arată avocatul general la punctul 153 din concluzii, luarea în considerare doar a teritoriilor Japoniei sau SEE ar fi condus în esență la recompensarea participanților la gentlemen’s agreement pentru respectarea termenilor înțelegerii ilicite, care prevedea tocmai că părțile trebuiau să se abțină de la orice vânzare pe teritoriul celuilalt grup de întreprinderi.
- 90 Având în vedere aceste considerații, trebuie să se concluzioneze că Tribunalul nu a săvârșit nicio eroare de drept prin faptul că și-a însușit, la punctele 282 și 292 din hotărârea atacată, metodologia de calcul a cuantumului de bază al amenzii, utilizată în speță de Comisie.
- 91 Având în vedere cele de mai sus, al patrulea motiv trebuie să fie respins.
- 92 Din considerațiile care precedă rezultă că recursul trebuie respins în totalitate.

Cu privire la cheltuielile de judecată

- 93 Conform articolului 184 alineatul (2) din Regulamentul de procedură al Curții, atunci când recursul nu este fondat, Curtea se pronunță asupra cheltuielilor de judecată. Potrivit articolului 138 alineatul (1) din același regulament, aplicabil procedurii de recurs în temeiul articolului 184 alineatul (1) din acesta, partea care cade în pretenții este obligată, la cerere, la plata cheltuielilor de judecată. Întrucât Toshiba a căzut în pretenții, iar Comisia a solicitat obligarea acestei societăți la plata cheltuielilor de judecată, se impune obligarea acesteia la plata cheltuielilor de judecată aferente prezentului recurs.

Pentru aceste motive, Curtea (Camera a doua) declară și hotărăște:

- 1) Respinge recursul.**
- 2) Obligă Toshiba Corporation la plata cheltuielilor de judecată.**

Semnături